

*Стаття надійшла до редакції 11.11.2014*

**УДК 371.3:159.9**

*Хавіна І.В.,  
Харків, Україна*

## **ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІ ДИСЦИПЛІНИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ З ПСИХОЛОГІЇ**

**Постановка проблеми.** Сьогодні висуваються нові підвищені вимоги до професійної підготовки психолога, що зумовлено особливостями сучасного етапу історії людської цивілізації, в першу чергу постіндустріальним характером суспільного розвитку, глобалізацією і інформатизацією суспільства, а також існуючим архетипом престижності вищої освіти. Підвищення вимог пов'язано також з високою конкурентоспроможністю на ринку праці випускників.

Високий рівень компетенції виступає істотною передумовою належної ефективності професійної діяльності психолога. Як зазначає О. Романовський, «він допомагає випускнику високоякісно виконувати свої професійні функції і обов'язки, успішно застосовувати отримані знання, використовувати свій та чужий досвід. На сьогоднішній день, професіоналізм і компетентність – це два взаємозалежні, взаємообумовлені поняття. Сьогодні професіоналізм повинен бути необхідною умовою компетенції, а компетентність – показником міри відповідності, адекватності професіоналізму і змісту компетенції психолога» [4, с. 78].

Нині ринок праці оперативно реагує на динаміку освітніх пропозицій. Тому виникає низка питань, що стосується професійної підготовки майбутнього фахівця, який би зміг задовольнити високі вимоги суспільства та ринка праці.

**Аналіз попередніх досліджень свідчить,** що проблемі підвищення якості сучасної освіти у вищих навчальних закладах присвячені дослідження Г. Васяновича, С. Гончаренко, І. Зязюна, Н. Г. Ничкало, О. А.Г. Романовського, С. О. Сисоєвої, Л.Л. Товажнянського, В.Г. Кременя та ін. Проблемаю компетентнісного підходу у професійній підготовці фахівців займалися вчені В. Безпалько, І. Зимня, М. Кадамія, А. Маркова, В. Петрук тощо. Ці науковці зазначають, що

компетентнісний підхід забезпечує якісну підготовку майбутніх конкурентоспроможних фахівців.

**Мета статті** полягає у визначенні значущості поглибленого вивчення природничо-наукових дисциплін у фаховій підготовці бакалавра з психології.

**Виклад основного матеріалу.** У продовж останнього десятиріччя спостерігається впровадження ідеї нової освітньої системи, особливою рисою якої є спрямованість на формування у майбутніх фахівців не тільки знань, умінь та навичок, але й професійних компетентностей. Особливо актуально це стає для бакалаврів з психології, оскільки вони займають різноманітні ланки у суспільстві. Сучасний психолог-професіонал повинен мати наступні характеристики: наявність теоретичної бази, опора на метод наукового пізнання, використання спеціальних засобів – методик, притаманних для даної професії, відповідальність за себе і за клієнтів, тому що професія психолога орієнтована на допомогу іншій людині, постійний професійний розвиток і саморозвиток, вміння спілкуватися. Також психолог-професіонал повинен бути готовим до різноманітних труднощів побудови відносин з клієнтами, колегами, бути доброю, порядною, сумлінною людиною та мати любов до людей.

Психолог повинен мати і високі особистісні характеристики: це бажання та здатність допомогти клієнту, гнучкість та терпимість, емпатичність, сприйнятливність, здатність створювати емоційно комфортну атмосферу, здатність демонструвати справжні емоції, оптимізм та ентузіазм, врівноваженість, віру у людей, у їх здатність до змін та розвитку, впевненість у собі, адекватну самооцінку, багату уяву, високий рівень інтелекту, усвідомлення власних конфліктних ділянок. Як зазначає О. Романовський, «у психолога-професіонала має бути сформовано індивідуальний стиль трудової діяльності, взаємопов'язана система набутих, адаптованих та професійно важливих якостей» [4, с. 227-235].

На думку В. Петрук, «зміст навчання та професійної підготовки, з будь-якої професії, складається з наступних компонентів: досвід здійснення відомих способів діяльності, які втілюються в уміннях і навичках особистості; знання про людину, природу, суспільство; досвід творчої діяльності, який забезпечує готовність до пошуку нових перетворень дійсності; досвід емоційно-ціннісного ставлення до моральних, світоглядних знань й об'єктів, які віддзеркалюють суть суспільства. У зміст навчання, поряд із традиційними компонентами (знання, уміння та навички), включені і інші компоненти, які покликані

реалізувати виховання та розвиток студентів, а це найважливіше завдання сучасної освіти» [3, с. 16].

Слід розрізнати поняття «зміст професійної освіти» та «зміст професійного навчання». Р.С. Гуревич чітко сформулював визначення цих понять. Під «змістом професійної освіти» він розуміє систему знань, умінь, навичок, рис творчої діяльності, світоглядних і поведінкових якостей особистості, що зумовлені вимогами суспільства до працівників відповідної кваліфікації та профілю, і на досягнення яких мають бути спрямовані зусилля як педагогів, так і студентів у навчальних закладах, що забезпечують отримання професійної освіти відповідного рівня. Під «змістом професійного навчання» він розуміє педагогічно обґрунтоване, логічно упорядковане та текстуально зафіксоване в навчальних програмах наукову й технічну інформацію про навчальний матеріал, що має професійну спрямованість, представлену у згорнутому вигляді та яка визначає зміст навчальної діяльності педагогів і пізнавальної діяльності студентів для оволодіння всіма компонентами змісту професійної освіти відповідного рівня й профілю [1].

На думку В.А. Петрука, зміст професійного навчання має розглядатися не «як система навчальних предметів, а як, відповідно, предмет навчальної, квазіпрофесійної, навчально-професійної діяльності, що ставить студента в дієву позицію, забезпечує змістову реалізацію принципу зв'язку теорії з практикою» [3, с. 97]. В.А. Петрук виділяє базові форми діяльності: навчальна діяльність академічного типу (лекції, семінари); квазіпрофесійна діяльність – це відтворення в навчальних аудиторіях умов і динаміки виробництва, стосунків і дій фахівців, наприклад, через ділові ігри, моделювання професійної діяльності.

При цьому навчально-професійна діяльність реалізується зокрема в науково-дослідній праці студентів під час виробничої практики, а також дипломному проектуванні. Також на допомогу приходять і перехідні форми (лабораторно-практичні заняття, спецкурси, курсове проектування), які допомагають отримати більш розвинену практику застосування отриманих знань у фаховій підготовці, для реалізації власної діяльності та поглибленого вивчення спеціальних дисциплін при фаховій підготовці. У даному контексті, знання будуть нести смислове навантаження, що зумовить комплекс пізнавальних і професійних мотивів та інтересів студента.

Деякі вчені, Г.Е. Гнітецька, Е.Б. Єгорова, Л.І. Заякіна, вважають однією з умов підвищення ефективності під час вивчення природничо-наукових дисциплін «таку організацію навчального процесу, завдяки якій у студентів формується внутрішня вмотивована необхідність у засвоєні

знань» [3, с. 98]. Саме мотиви є джерелом активності особистості й умовою ефективного оволодіння знаннями, вміннями і навичками, які у подальшому слугуватимуть формуванню базової професійної компетенції.

Професійна підготовка фахівця, на думку Н.Ф.Тализіної, залежить від «ступеня обґрунтованості цілей навчання (для чого вчити); змісту навчання (чому вчити); принципів організації навчального процесу (як вчити)» [6].

Університетська підготовка фахівців в галузі психологія передбачає два етапи: спочатку глибока фундаментальна підготовка, а потім широка спеціальна підготовка. Така організація навчального процесу дає можливість випускникам швидко адаптуватися в умовах динамічного розвитку суспільства і технологій, не відстаючи від їх досягнень.

На перших курсах студенти поглиблено вивчають фундаментальні дисципліни, до яких входять й дисципліни природничо-наукового циклу, які в подальшому слугуватимуть підґрунтям до вивчення загальних і спеціальних дисциплін. Набуті при поглибленому вивченні фундаментальних дисциплін знання, вміння та навички й будуть визначати рівень професійної компетенції фахівця.

Науковець П. Шлехті впевнений, «що ті студенти, які успішно засвоять базовий курс навчальної програми, навчатися успішно застосовувати свої знання в різноманітних ситуаціях» [5]. Ми вважаємо, що природничо-наукові дисципліни допоможуть майбутньому бакалавру з психології опанувати сукупністю знань про природні об'єкти, явища і процеси, які нас оточують, а також сформуєть погляди, переконання, культурні цінності особистості.

Професія психолога належить до так званої «соціономічної» групи професій, які орієнтовані на проблеми соціалізації особистості, на суспільні проблеми. Ця професія передбачає спілкування з багатьма людьми. Саме тому важливо формувати у психолога розуміння цінності людської особистості, її неповторності та унікальності, уміння орієнтуватися в різних способах життєдіяльності людей та тварин, прагнення сприймати и опановувати навколишній світ, як певну гармонічну систему. Цьому, ми вважаємо, має допомогти зміст вивчення природничо-наукових дисциплін майбутніми бакалаврами з психології.

Ми вважаємо, що без високо сформованих знань з природничо-наукових дисциплін рівень компетенції психолога вже не може вважатися достатнім. Сьогодні важливим завданням освіти бакалавра з психології постає забезпечення єдності підготовки, яка буде спрямована на формування надійного підґрунтя для майбутньої професійної діяльності.

Також важливим завданням сучасної освіти є формування у студентів цілісної картини світу і її глибокого розуміння. Сутність цієї єдності полягає у системності і логічному взаємозв'язку між навчальними дисциплінами, які передбачають узгодженість змісту навчання зі змістом і характером функцій, які буде виконувати бакалавр з психології у своїй майбутній професійній діяльності.

Процес вивчення науково-природничих дисциплін виходить з чітких вимог дидактики вищої школи, що в подальшому забезпечить належну доступність засвоєння матеріалу, систематичність, послідовність і логічність у навчанні, необхідну самостійність і мотивацію студентів. Все це приводить до пробудження інтересу студентів до навчання, яке гарантує міцність отриманих знань і можливості використання їх в процесі професійної діяльності. Вивчення природничо-наукових дисциплін дають підґрунтя для більш поглибленого вивчення загальних і спеціальних дисциплін при підготовці бакалаврів з психології. Це надасть можливість зацікавити студентів при вивченні інших дисциплін, підвищить їх особистісний і професійний авторитет, сформує інтерес і певні мотиви і стимули для ретельного вивчення загальних і спеціальних дисциплін. Цикл природничо-наукових дисциплін виступає важливою складовою готовності бакалавра з психології до подальшого вивчення своєї майбутньої професії.

Важливим завданням викладання природничо-наукових дисциплін постає формування у студентів інтегративного мислення, розуміння цілісності світосприйняття, розуміння своєї ролі у суспільстві. Вивчення цих дисциплін допомагає майбутнім фахівцям трансформувати основні їх положення в професійну підготовку. У процесі освоєння природничо-наукових дисциплін студенти не тільки отримують знання, а й формують навички, які будуть використовувати у подальшій професійній діяльності. Також вивчення циклу цих дисциплін допомагають студентам усвідомити роль їх фундаментальної підготовки [4, с. 42-44].

Важливим, у формуванні компетенції, є і те, що структурна побудова навчального матеріалу природничо-наукових дисциплін повинна відображати системну єдність і чітку послідовність переходу від однієї теми до іншої, від одного розділу до іншого, від однієї дисципліни до іншої. Все це дозволяє сформувати у студентів цілісне бачення дисциплін, розуміти структуру і системність побудови навчання. Також це сприяє глибокому засвоєнню та розумінню майбутньої професії. Крім того, при вивченні природничо-наукових дисциплін формується дієва мотивація і інтерес студентів до вивчення спеціальних дисциплін. Для

цього важливо, щоб студент усвідомлював призначення цих дисциплін, їх місце в системі професійної підготовки і роль у забезпеченні їх професійної успішної діяльності за спеціальністю [4, с. 60-61].

**Висновок.** На підставі вищевикладеного матеріалу варто зазначити, що поглиблене вивчення фундаментальних дисциплін, зокрема природничо-наукового циклу, важливе у фаховій підготовці майбутнього бакалавра з психології. В подальшому вони слугуватимуть базовою платформою для формування професійної компетенції майбутнього фахівця. Завдяки професійній компетенції фахівець буде здатен вирішувати різноманітні проблеми на основі здобутих знань, вмій та навичок. Так як знання складають основу теоретичної підготовки студентів, у процесі навчання в ВНЗ, вони впливають на професійні властивості особистості, на рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей, рефлексії, емпатії, креативності, які в подальшому сприятимуть формуванню професійних компетенцій.

**Список літератури:** 1. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: Дис. д-ра пед.наук: 13.00.04/Р.С. Гуревич. – К., 1999. – 415 с. 2. Матвієнко О.В. Метод конкретних педагогічних ситуацій / О.В. Матвієнко. – К.: Українські пропілеї, 2001. – 300 с. 3. Петрук В.А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін: монографія / В.А. Петрук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 292 с. 4. Романовський О.Г. Формування психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності : моногр. / за ред.. О.Г. Романовського, О.С. Пономарьова. – Х.: Видавець Савчук О.О.; НТУ «ХП», 2011. – 336 с. 5. Phillip C.Schlechi. Schools for the 21-st. Century. Leadership smperatinez for Educational Refor / С.Phillip. – San Francisco, 1999. – 122 p. 6. Кізім С.С. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів засобами ІКТ /С.С. Кізім // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст]: зб. наук. праць / за ред.. Л.Л. Тovaжняяського, О.Г. Романовського. – Вип. 36-37 (40-41). – Харків: НТУ «ХП», 2013. – с 211-217.

**Bibliography (transliterated):** 1. Gurevich R.S. Teoretichni ta metodichni osnovi organizatsiyi navchannya u profesiyno-tehnichnih zakladah: Dis. D-ra ped.nauk: 13.00.04. – K., 1999. – 415 s. 2. Matvienko O.V. Metod konkretnih pedagogichnih situatsiy / O.V. Matvienko. – K.: Ukrayinski propileyi, 2001. – 300 s. 3. Petruk V.A. Teoretiko-metodichni zasadi formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnih fahivtsiv tehnicnih spetsialnostey u protsesi vivchennya fundamentalnih distsiplin. Monograflya. – Vinnitsya:

UNIVERSUM-Vinnitsya, 2006. – 292 s. 4. Romanovskiy O.G., Ponomarov O.S., Ignatyuk O.A.. Formuvannya psihologichnoyi gotovnosti maybutnih fahivtsiv do profesiynoyi diyalnosti : monogr. / za red.. O.G. Romanovskogo, O.S. Ponomarova. – H.: Vidavets Savchuk O.O. ; NTU «HPI», 2011. – 336 s. 5. Phillip C.Schlechti. Schools for the 21-st. Century. Leadership smperatinez for Educational Reform. – san francisco, 1999. – 122 p..6. Problemi ta perspektivi formuvannya natsionalnoyi gumanitarno-tehnichnoyi eliti [Tekst]: zb. nauk. prats / za red.. L.L. Tovazhnyanskogo, O.G. Romanovskogo. – Vip. 36-37 (40-41). – Harkiv: NTU «HPI», 2013. – 260 s.

Хавіна І.В.

### **ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІ ДИСЦИПЛІНИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ З ПСИХОЛОГІЇ**

У статті розкривається значущість природничо-наукових дисциплін у фаховій підготовці бакалаврів з психології. Розглянуто деякі характеристики психолога-професіонала. Наведено приклад однієї із форм професійної навчальної діяльності.

*Ключові слова:* природничо-наукові дисципліни, фахова підготовка бакалавра з психології, професійна компетенція.

Хавина И.В.

### **ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫЕ ДИСЦИПЛИНЫ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БАКАЛАВРА ПСИХОЛОГИИ**

В статье раскрывается значимость естественнонаучных дисциплин в профессиональной подготовке бакалавров психологии. Рассмотрены некоторые характеристики психолога-профессионала. Приведен пример одной из форм профессиональной учебной деятельности.

*Ключевые слова:* естественнонаучные дисциплины, профессиональная подготовка бакалавра по психологии, профессиональная компетенция.

Khavina I.V.

### **PURE SCIENCES IN TRAINING BACHELOR OF PSYCHOLOGY**

The article reveals the essence of the natural sciences in the training of undergraduate psychology. Examined some of the characteristics of a professional psychologist. an example of one of the forms of professional training activities.

*Keywords:* natural sciences, training, bachelor's degree in psychology, professional competence.

*Стаття надійшла до редакції 11.09.2014*

**УДК 159.923:37.035**

*Штученко І.Є.  
м. Харків, Україна*

## **КАР'ЄРНІ ДОМАГАННЯ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

**Постановка проблеми та актуальність дослідження.** Проблема професійного самовизначення особистості належить до фундаментальних проблем психології. Інтерес до цієї проблематики зростає, оскільки у сучасних умовах різко знизилася роль держави у питаннях регулювання кар'єри, зростає роль власних зусиль та кваліфікації спеціаліста. Професійне майбутнє, яке людина уявляє як потенційно можливе, впливає на життєві вибори, вчинки та діяльність людини, на орієнтації її професійного розвитку і реалізацію професійного потенціалу. На своєму трудовому шляху багато людей можуть стикатися з невідповідністю власних цінностей, уявлень про себе потребам, мотивам, що призводить до високого рівня психологічної напруги, невдоволення. Одним із найважливіших аспектів професійного самовизначення особистості, а також її самореалізації є свідоме планування кар'єри. Основою професійного самовизначення є кар'єрні домагання.

Аналіз літератури свідчить про те, що більшість досліджень професійного самовизначення здійснювалося в рамках того чи іншого типу професії. При цьому за межами психологічних досліджень залишилася проблема професійного самовизначення у різних типах кар'єрної спрямованості в період навчання студентів у виші. Це питання вимагає більш детального дослідження, оскільки «професійне самовизначення особистості, яке випереджає кар'єрний вибір, найбільш повно здійснюється в умовах вищого навчального закладу, який є головною ланкою системи відтворення суспільного інтелекту, підготовки та перепідготовки кадрів, здобуття та поширення нових знань» [3, с. 87].

**Мета статті:**